
DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2021.v47i.10>

Barbara KołECKA*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5039-0666>

e-mail: barbara_kolecka@op.pl

**AKCEPTACJA NORM PRAWNYCH A OPINIE
KANDYDATÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO
O IDEI ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ZDROWIE WŁASNE
I INNYCH**

ACCEPTANCE OF LEGAL NORMS IN COMPARISON WITH
TEACHER TRAINEES' OPINIONS ON THE IDEA OF RESPONSIBILITY FOR ONE'S HEALTH AND THE HEALTH OF OTHERS

Keywords: legal norms, idea of responsibility for health.

The aim of the study was to answer the following research question: How are teacher trainees prepared to perform professional duties related to the formation of responsibility for their own health and the health of others/students within the framework of health education? The author designed two questionnaires for the study. They concerned: the opinion on responsibility for one's own health and the health of others, and the acceptance of legal norms by teacher trainees. The results showed an ambivalent attitude in 57.3% of the respondents. One in five rejects the legal consequences that may be encountered while performing a professional role (19.9%). Legal norms are accepted by 22.7% of the respondents. The analysis of correlations made it possible to establish a relationship between the acceptance of legal norms and the reception of the idea of responsibility for one's own health and health of others. There is a weak correlation between the variables. The relationship is statistically significant. The higher the level of acceptance of legal norms manifested by the respondents,

***Barbara KołECKA** – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika; zainteresowania naukowe: problematyka edukacji zdrowotnej, odpowiedzialności za kształtowanie postaw w procesie wychowania.

the more often the opinions about responsibility for one's own health and health of others are accepted among future teachers.

AKCEPTACJA NORM PRAWNYCH A OPINIE W ZAKRESIE IDEI ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ZDROWIE WŁASNE I INNYCH KANDYDATÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO

Słowa kluczowe: normy prawne, idea odpowiedzialności za zdrowie.

Celem badań było udzielenie odpowiedzi na pytanie badawcze: Jak kandydaci do zawodu nauczycielskiego są przygotowani do realizacji obowiązków zawodowych związanych z kształtowaniem odpowiedzialności za zdrowie własne i innych/uczniów w ramach edukacji zdrowotnej? Do badań autorka wykorzystała 2 autorskie kwestionariusze ankiet dotyczące: opinii na temat odpowiedzialności za zdrowie własne i innych, oraz akceptacji norm prawnych przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Badania wykazały postawę ambiwalentną u 57,3% badanych. Co piąty odrzuca prawne konsekwencje, które może spotkać pełniąc rolę zawodową (19,9%). Akceptację norm prawnych prezentuje 22,7% respondentów. Analiza korelacji umożliwiła ustalenie związku między akceptacją norm prawnych a recepcją idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych. Istnieje słaba korelacja między zmiennymi. Zależność jest istotna statystycznie. Im wyższy poziom akceptacji norm prawnych przejawiają badani, tym częściej akceptowane są opinie dotyczące odpowiedzialności za zdrowie własne i innych wśród przyszłych nauczycieli.

Wprowadzenie

Rolą instytucji oświatowych jest podejmowanie zadań i działań na rzecz ukształtowania całościowej troski i odpowiedzialności wśród wychowanków/uczniów za ich zdrowie. Przedszkola, szkoły, ośrodki akademickie w swoich celach mają wpisaną ich realizację jako wsparcie środowisk domowych. Dokonać tego mogą poprzez ukierunkowane kształcenie uczniów oraz przygotowanie przyszłych pedagogów do realizacji procesu wychowania zdrowotnego. Od 2002 roku prawnie reguluje to rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o standardach nauczania dla poszczególnych kierunków i poziomów kształcenia (Dziennik Ustaw 2002).

Podjęty wątek odpowiedzialności za zdrowie w ujęciu leksykalnym należy przyjąć w znaczeniu obowiązku moralnego lub prawnego. Można też trak-

tować je jako odpowiadanie za swoje czyny i ponoszenie za nie konsekwencji, odpowiadanie przed kimś, wobec kogoś, za kogoś lub za coś. (Słownik języka polskiego 1988, s. 469). Odpowiedzialność w tym przypadku to nie tylko postępowanie według przyjętych w społeczeństwie norm i zasad, ale również ich rozumienie, akceptacja i jego uwewnętrznienie (Krzywonos-Rynkiewicz 2007, s. 10). Podkreśla ten proces Mirosław Kowalski jako: „pełną, dojrzałą odpowiedzialność za zdrowie, mierzoną jakością postaw i wyborów odnoszących się do obszaru zdrowia. Postawy i wybory muszą być przemyślane, świadome i oparte na wartościach, w tym na wartości, jaką jest zdrowie” (Kaliszewska, Kowalski 2011, s. 51). Kształtując je, należy doprowadzić do etapu ich uwewnętrznienia przez odbiorców – młode pokolenie podczas edukacji. Podejmą się tego wchodzący do zawodu nauczycielskiego kandydaci, prawnie zobowiązani w przyszłości z racji pełnienia funkcji zawodowej. Tadeusz Kotarbiński precyzuje to następująco: „odpowiedzialność zawodową nauczyciela określić można, jako skłonność do przestrzegania w swoim zachowaniu przyjętych norm zawodowych, wypełniania obowiązków wynikających z realizowanych ról nauczycielskich i gotowości ponoszenia konsekwencji za własne czyny. Dodać przy tym należy, że odpowiedzialności nauczyciela nie można ograniczyć do konsekwencji «za coś» i odpowiedzialności «przed kimś» [...]. Pojawia się problem odpowiedzialności «za kogoś» – za ucznia, jego zdrowie, bezpieczeństwo i rozwój” (Kotarbiński 1987). Zdaniem Dereka Parfita „rozciągłość” skutków naszych działań w czasie i przestrzeni nie sprawia, że jesteśmy za nie mniej odpowiedzialni. Można zatem mówić o naszej odpowiedzialności za przyszłe pokolenia, ponieważ nasze działania „tu i teraz” mogą wpływać na ich tożsamość. Odpowiedzialność za przyszłych, a w istocie za młodszych, nie budzi najmniejszych wątpliwości. Nakierowany jest na nią cały system edukacji. Podstawą tej odpowiedzialności jest kontakt, relacja jaką nawiązujemy z następnym pokoleniem (Parfit 1987, s. 356-357).

Metodologia badań własnych

Przedmiotem badań jest recepcja idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych ujęta w opiniach kandydatów do zawodu nauczycielskiego w tym zakresie. Jest to próba odpowiedzi na pytanie: Jak kandydaci do zawodu nauczycielskiego są przygotowani do realizacji powyższych obowiązków zawodowych w ramach edukacji zdrowotnej?

Badania ukierunkowano, chcąc udzielić odpowiedzi na następujące problemy badawcze: 1. Jaka jest akceptacja obowiązujących norm prawnych przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego? 2. Jakie są opinie na temat odpowiedzialności za zdrowie własne i innych? Oprócz problemów de-

skryptywnych sformułowano również pytanie: Czy istnieje związek między akceptacją norm prawnych a recepcją idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych? W pytaniu szczegółowym szukano odpowiedzi: Czy kierunek studiów jest moderatorem relacji pomiędzy poziomem akceptacji norm prawnych a recepcją odpowiedzialności za zdrowie własne i innych? Przyjęto założenie, że moderatorem analizowanego związku może być kierunek studiów Wychowania Fizycznego. Może on modyfikować istniejące współzależności z racji większej liczby godzin w zakresie intencjonalnego kształcenia w kierunku odpowiedzialności za zdrowie własne i przyszłych uczniów. W badaniach posłużono się: autorskim kwestionariuszem ankiety dotyczącym opinii na temat odpowiedzialności za zdrowie własne i innych oraz kwestionariuszem ankiety dotyczącym akceptacji norm prawnych.

Populację do badań stanowili studenci wyższych uczelni publicznych województwa lubuskiego, studiujący na kierunkach nauczycielskich: Uniwersytetu Zielonogórskiego (58,3%); Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim (36,5%). Pozostali to studenci Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Kształcili się na kierunkach: edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna z terapią pedagogiczną, edukacja elementarna i terapia pedagogiczna, pedagogika, oraz wychowanie fizyczne na poszczególnych etapach studiów w 2019 roku. Wśród 211 uczestniczących studentów – 56,9% stanowiły kobiety; 43,1% mężczyźni. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, który *jest sposobem gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości* (Pilch 1998, s. 51). Analizy statystyczne przeprowadzono przy wykorzystaniu pakietu statystycznego PS IMAGO wersja 25. Badania należą do typu teoretyczno-eksploracyjnego, gdyż polegają na rozpoznaniu zjawiska i wykazaniu *ex post* jego współzależności z innym zjawiskiem. Do ich przeprowadzenia przyjęto paradygmat normatywny i podejście obiektywistyczne.

Akceptacja norm prawnych – analiza wyników badań

Jako wskaźnik akceptacji norm prawnych, z którymi kandydaci będą się borykać zawodowo, przyjęto stopień aprobaty przez badanych 12 stwierdzeń. Poszczególnym pozycjom skali Likerta zostały przyporządkowane wartości liczbowe (1 – zdecydowanie nie zgadzam się, 2 – raczej się nie zgadzam, 3 – nie mam zdania, 4 – raczej się zgadzam, 5 – zdecydowanie się zgadzam). Ich suma w przypadku każdego badanego informowała o stopniu aprobaty zagadnienia. Wyróżniono postawy: akceptującą, ambiwalentną i odrzucającą. Jako kryterium postawy odrzucającej przyjęto poprawne odpowie-

dzi na pytania sięgające co najwyżej 60% uzyskanych punktów (18 pkt/30 możliwych). Punktacja do 80% (19-24 pkt), oznaczała postawę ambiwalentną. Powyżej tej wartości – oznaczono postawę akceptującą normy prawne (25-30 pkt).

Dokonana analiza pozwala stwierdzić, że kandydaci do zawodu nauczyciela najczęściej nie zajmują określonego stanowiska w stosunku do znanych i obowiązujących norm prawnych. Brak wyraźnego osądu wystąpił w zagadnieniu dotyczącym *przestrzegania zapisów o odpowiedzialności karnej nauczyciela, nawet wbrew wyznawanym przekonaniom* u ponad dwóch piątych badanych (43,6%). Co w połączeniu z odpowiedziami na dwie pierwsze kategorie daje prawie u trzech piątych respondentów (57,8%) odpowiedzi odrzucające ten aspekt. Akceptację konsekwencji prawnych deklarowała mniejsza grupa studentów (42,2%), świadoma tego typu zależności w przyszłym zawodzie. Analiza zagadnienia związanego z *nieusprawiedliwioną nieobecnością nauczyciela na zebraniu rady pedagogicznej, zebraniu z rodzicami lub innych działaniach szkolnych*, które podlega upomnieniu lub karze nagany, wykazała najwięcej wskazań w kategorii „nie mam zadania” (30,3%), co w połączeniu z kategoriami odrzucającymi, daje grupę 55% studentów wskazujących brak akceptacji poruszanych zagadnień. Świadomość prawnych sankcji w życiu zawodowym z uwagi na uchybienia spowodowane nieobecnością nieusprawiedliwioną jako przyszły nauczyciel wskazuje grupa 45%. Podobne rozłożenie opinii zostało zaobserwowane w przypadku sytuacji *zagrożenia karą porządkową z powodu niewypełnienia dokumentacji szkolnej, ustalenia ocen śródrocznych i rocznych przez nauczycieli w terminie określonym przez Statut szkoły*. Łącznie ponad połowa badanej grupy (51,2%) dała wskazanie braku akceptacji w tym zakresie. Odpowiedzi wskazujące na znajomość i akceptowanie analizowanego zagadnienia udzieliła pozostała część badanych (48,8%). *Zachowanie tajemnicy z rad pedagogicznych* wskazane w kategorii „zdecydowanie zgadzam się” zostało przez 36% osób, które mają świadomość ważności takiego podejścia w przyszłym życiu zawodowym i moralnej odpowiedzialności za informacje dotyczące spraw wychowanków oraz ich życiowych sytuacji. Razem ze wskazaniami z kategorii „raczej się zgadzam” (28,9%) jest to grupa 64,9% studentów, świadomych przyszłej postawy moralno-prawnej. Pozostała grupa (35,1%), to kandydaci niemający wiedzy z poruszanego zagadnienia lub nieprzykładający wagi do jego konsekwencji w przypadkach pomówień, lub oszczerstw, do których może dochodzić w wyniku nieświadomości moralnej, lub nieznajomości przepisów. Zagadnienie *bezpieczeństwa i dbałości o zdrowie uczniów* uzyskało najwięcej odpowiedzi w kategorii „raczej się zgadzam” (34,6%). Ta grupa jest świadoma akceptacji norm prawnych, razem z odpowiadającymi „zdecydo-

wanie zgadzam się” (21,3%). Akceptujących łącznie omawiane normy jest 55,9% badanych. *Dbłość o bezpieczne otoczenie w trakcie prowadzonych zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych i przerw* to kolejnej wysokiej wagi zagadnienie dotyczące zdrowia i bezpieczeństwa wychowanków. Odpowiedzi negujące obowiązek dbałości o otoczenie uczniów przez nauczyciela wybrało 7,7% badanych. Powinność ta jest odrzucana więc stosunkowo rzadko. Odpowiedzi „zdecydowanie zgadzam się” udzieliło 47,3% studentów, co świadczy, że prawie co drugi odpowiadający ma wiedzę i świadomość znaczenia tego zagadnienia. Łącznie z kategorią „raczej się zgadzam” (28,9%) deklaracje badanych wskazują akceptację obowiązków w zakresie bezpieczeństwa uczniów u ponad trzech czwartych przyszłych nauczycieli (76,2%). Skategoryzowane odpowiedzi badanych dotyczące akceptacji norm prawnych ujęte w jeden czynnik wykazały, że prawie trzy piąte kandydatów do zawodu nauczycielskiego prezentuje *postawę ambiwalentną* (57,3%). Co piąty kandydat *odrzuca* powyższe zagadnienia jako wskazówki prawnych konsekwencji, które może spotkać w trakcie pełnienia funkcji zawodowej (19,9%). Wśród badanych postawę akceptacji stwierdzono u 22,7%.

Opinie na temat odpowiedzialności za zdrowie własne i innych kandydatów do zawodu nauczycielskiego

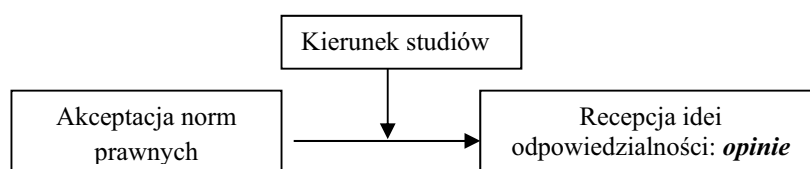
Do zoperacjonalizowania *repcji* wykorzystano *opinie* na temat odpowiedzialności za zdrowie własne i innych/uczniów. Przyjęto, iż badana grupa kandydatów do zawodu nauczycielskiego jest wyposażona w wiedzę z tego zakresu – uczestniczyła w zajęciach z edukacji zdrowotnej na poszczególnych etapach kształcenia w toku zmian programowych od roku szkolnego 2009/2010. M. Szymański wskazuje, iż „[...] określeniem opinia posługujemy się w odniesieniu do codziennych niemal praktyk, polegających na mniej lub bardziej konkretnych ocenach określonych zjawisk, aspektów rzeczywistości czy też poglądów i postaw poszczególnych osób lub grup społecznych. Takie doraźne uświadamiane sobie i wypowiedzane przez różne osoby opinie nakładają się na siebie. Jeśli są podobne, kumulują się, wzajemnie wzmacniają i uzupełniają. Gdy są niespójne lub przeciwstawne, mówimy o kontrowersjach, sprzecznościach wypowiedzanych sądów, trudności zajęcia jednorodnego stanowiska” (Woderska 2018, s. 102-103). Zatem – mając powyższe na uwadze – zaproponowano stwierdzenia, których częstość akceptacji przyjęto za wskaźnik aprobaty odpowiedzialności nauczyciela za zdrowie własne i innych. Kwestionariusz obejmował siedem stwierdzeń. Poszczególnym pozycjom skali zostały przyporządkowane wartości liczbowe tak jak w pierwszym narzędziu. Uzyskane wyniki skategoryzowano w poziomach postaw. Jako kryterium postawy odrzucającej przyjęto poprawne

odpowiedzi sięgające co najwyżej 60% uzyskanych punktów (do 21 pkt/35 możliwych). Punktacja do 80% (22-28 pkt), oznaczała postawę ambiwalentną. Powyżej tej wartości – oznaczono postawę akceptującą opinię na badany temat (29-35 pkt).

Z treścią twierdzenia: *Niebezpieczeństwo braku odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) wiąże się z tym, że uczniowie będą naśladować ich zachowania*, zgodziło się zdecydowanie (44,5%) lub raczej (29,4%) – prawie trzy czwarte respondentów (73,9%). Wydaje się, że kandydaci do zawodu nauczycielskiego – odnosząc się do powyższego twierdzenia, kierowali się doświadczeniami z własnej, formalnej edukacji zdrowotnej, (której etapy zakończyli) lub akceptują ten fakt pod wpływem osób znaczących (z danego środowiska lokalnego). Wobec twierdzenia: *Każdy nauczyciel powinien być zobligowany prawnie do przestrzegania zasad prozdrowotnego stylu życia* – po zagregowaniu wszystkich odpowiedzi akceptujących oraz negujących wynika, iż odsetek respondentów akceptujących powyższe stwierdzenie (56,4%) jest ponad dwukrotnie wyższy niż studentów, którzy je negują (24,2%). Prawie co piąta osoba (19,4%) wskazała odpowiedź: nie wiem. Twierdzenie zakładające, że: *Forma prawno-karnej odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) jest skuteczną formą promowania prozdrowotnego stylu życia* – jako jedyne (z siedmiu) zostało przez znaczną część respondentów zanegowane. Prawie co czwarty badany (26,0%) poddał w wątpliwość słuszność takiego podejścia. Przeciwnie zdanie wyraziło 35,1% badanych. W kolejnym twierdzeniu: *Każdy nauczyciel powinien preferować prozdrowotny styl życia niezależnie od woli/zdania uczniów i ich rodziców*, zawarto element powinności – pewnego nakazu. Wyniki analiz wskazują, iż kandydaci do zawodu nauczycielskiego różnią się opinią wobec tej kwestii. 55,4% respondentów akceptuje analizowane stwierdzenie, wskazując na wzorotwórczy charakter kształtowania postaw młodego pokolenia w zakresie preferowania prozdrowotnego stylu życia przez nauczycieli. Co czwarty student (26,5%), stwierdził, iż nie ma zdania na ten temat. Można sądzić, że wśród tej grupy znajomość wiedzy z zakresu podstawy programowej dotyczącej edukacji zdrowotnej jest mała. Dalsze analizy wyraźnie wskazują, iż w kolejnym aspekcie kandydaci są prawie jednomyślni – 84,3% potwierdza, że: *Organizowanie szkolnych akcji „Owoce w szkole”, kształtuje nawyki żywieniowe dzieci i młodzieży w kierunku dbałości o własne zdrowie*, (35,5% raczej się zgadza, a 48,8% zdecydowanie zgadza się), co łącznie świadczy o akceptacji u ponad czterech piątych słuchaczy tego rodzaju działań na terenie placówek oświatowych. Uwidacznia to przekonanie o efektywności tych działań. Analiza zagadnienia: *Promowanie zdrowego stylu życia przez nauczycieli w rzeczywistości szkolnej jest waż-*

nym wzorotwórczym działaniem dla młodego pokolenia, wskazała, że większość wyborów została podana z kategorii akceptujących (82%). Dowodzi to u większości badanych pełną świadomość wpływu prezentowanych postaw na dzieci/młodzież, z którą w roli przyszłych nauczycieli będą pracować, kształtując ich postawy względem zdrowia. W ostatniej pozycji zamieszczono twierdzenie mające na celu uzyskanie opinii, dotyczącej zapisu: *Każdy z nauczycieli pracujący z uczniami jest odpowiedzialny za kształtowanie ich odpowiedzialności za zdrowie własne i innych (a w przyszłości następnego pokolenia)*. Trzy czwarte badanych zdecydowanie zgadza się lub raczej się zgadza z tym twierdzeniem (75,9%). Odpowiedzi dotyczące akceptacji opinii ujęte w jeden czynnik wykazały, że prawie co druga osoba wśród kandydatów do zawodu nauczycielskiego prezentuje postawę ambiwalentną (47,4%), świadcząca o wątpliwościach lub braku przekonania o słuszności analizowanych zagadnień. Co siódmy kandydat odrzuca te powinności (13,7%). Akceptuje je prawie dwie piąte badanych (38,9%).

W celu odpowiedzi na pytanie: Czy istnieje związek między akceptacją norm prawnych a recepcją idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych? ustalono, że pomiędzy tymi zmiennymi istnieje słaba korelacja dodatnia ($\tau c = 0,252$; $p = 0,001$). Ustalona zależność jest istotna statystycznie. Im wyższy poziom akceptacji norm prawnych, tym częściej akceptowane są opinie dotyczące odpowiedzialności za zdrowie własne i innych. Sprawdzając, czy kierunek studiów jest moderatorem relacji analizowanego związku przetestowano model ujęty na rysunku 1.

Rysunek 1. Moderacja relacji akceptacji norm prawnych i recepcji idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych przez kierunek studiów.

Źródło: opracowanie własne.

W modelu testowano moderację związku między akceptowanymi normami prawnymi a opiniami o odpowiedzialności za zdrowie własne i innych przez kierunek studiów. Model jest istotny statystycznie ($F = 9,612$; $p < 0,001$), z wyjaśnieniem wariancji wynoszącym 12,2% ($R^2 = 0,1223$). Istotny jest kierunek studiów ($B = -8,585$, $p = 0,03$) oraz interakcja kierunku studiów i akceptacji norm prawnych ($B = 0,3586$, $p = 0,040$). Uwzględnienie interakcji w modelu poprawia wyjaśnianą zmienność jedynie o 1,8%. Ana-

liza efektów warunkowych pozwala stwierdzić istotny statystycznie związek między akceptacją norm prawnych a *opiniami* o odpowiedzialności za zdrowie własne i innych jedynie wśród studentów wychowania fizycznego (Effect = 0,492; $p < 0,001$). W pozostałych kierunkach pedagogicznych jest jego brak (Effect = 0,133; $p = 0,351$).

Dyskusja wyników badań

Podsumowując przedstawione wyniki akceptujące/odrzucające normy prawne można wyciągnąć ostrożny wniosek o braku akceptacji przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego norm prawnych wskazujących na precyzyjne zagrożenie karą pracowniczą w momencie zaistnienia zaniedbań, zaniechań z zakresu odpowiedzialności nauczycielskiej. Dotyczą one u ponad połowy badanych kandydatów odrzucenia w przestrzeganiu zapisów prawa, gdy nie są zgodne z wyznawanymi przez nich przekonaniem, wiążą się z nieobecnością nieusprawiedliwioną na zebraniu rady pedagogicznej, zaniedbaniami w wypełnianiu dokumentacji szkolnej przez nauczycieli, ustaleniem ocen śródrocznych i rocznych w terminie ustawowym. Można to zinterpretować jako zauważalne braki w wiedzy z tego zakresu lub brak poczucia odpowiedzialności za powierzone obowiązki w przyszłości i ponoszenia za nie konsekwencji. Sprzeczności w opiniach przyszłych nauczycieli mogą im utrudniać odpowiedzialne realizowanie wielu obowiązków. Należy rozważyć te sugestie przy układaniu planów nauczania w profilowanych kierunkach pedagogicznych uczelni wyższych. Potwierdzeniem powyższych braków jest fakt przejawiania zaledwie u 22,7% postawy akceptacji, będącej oznaką znajomości i akceptacji prawa w podanych zagadnieniach. Największą akceptację zyskała dbałość o bezpieczne otoczenie w trakcie prowadzonych zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych i przerw jako obowiązek pracujących nauczycieli (76,3%); konieczność zachowania tajemnicy z rad pedagogicznych (64,9%); oraz dbałość o bezpieczeństwo i zdrowie uczniów jako jeden z głównych obowiązków podlegających sankcjom prawnym (55,9%). Co może dowodzić lepszego zaznajomienia z tymi przepisami lub ich praktycznego zaobserwowania w trakcie praktyki zawodowej.

Analizy doprowadziły do wniosku, iż moderujący efekt kierunku studiów można wskazać tylko wśród studentów *wychowania fizycznego*. Jest to prawdopodobne potwierdzenie przyjętego w badaniach założenia, iż studia Wychowania Fizycznego mogą modyfikować istniejące współzależności z racji większej liczby godzin z zakresu intencjonalnego kształcenia w kierunku odpowiedzialności za zdrowie własne i przyszłych uczniów. Podstawą takich zależności mogą być zwiększone godzinowo zajęcia z metodyki nauczania gier zespołowych. Poznawanie zasad, obowiązujących reguł niesie

w konsekwencji świadome funkcjonowanie według narzuconych norm poszczególnych gier i postępowania mającego na celu zapewnienie bezpieczeństwa zawodników/uczniów w trakcie rozgrywek. Co w efekcie doprowadza do ich systematycznego przypominania i utrwalania w czasie prowadzenia zajęć z uczniami/studentami. W efekcie jest początkiem nabywania zawodowej czujności na ich stosowanie w praktyce zawodowej związanej z odpowiedzialnością za zdrowie uczniów w czasie zajęć lekcyjnych. Omawiane zagadnienia należy uświadamiać przyszłym nauczycielom w toku kształcenia, przygotowując ich do podjęcia odpowiedzialności za zdrowie młodego pokolenia w przyszłej pracy zawodowej.

Literatura | References

- DZIENNIK Ustaw (2002), nr 51, poz. 458, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20020510458/0/D20020458.pdf>
- KALISZEWSKA M., KOWALSKI M. (2011), *Myśleć o zdrowiu. Między wolnością a zniewoleniem*, Wyd. UKiP J&D Gębka, Kielce-Zielona Góra.
- KOTARBIŃSKI T. (1987), *Pisma etyczne*, Ossolineum, Warszawa.
- KRZYWONOS-RYMKIEWICZ B. (2007), *Odpowiedzialność podmiotowa dzieci*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- ŁOBOCKI M. (2006), *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków.
- PARFIT D. (1987), *Reasons and Persons*, Clarendon Press, Oxford.
- PILCH T. (1998) *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, <https://fliphtml5.com/smjdj/uuis/basic> [data dostępu 04.04.20].
- SŁOWNIK języka polskiego (1988), t. II, Warszawa.
- WODERSKA N. (2018), *Wiedza i opinie młodzieży dotyczące dawstwa narządów do transplantacji. Aspekty edukacyjne*, Poznań, <https://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/5221/Wiedza%20i%20opinie%20mlodziezy%20dotyczace%20dawstwa%20narzadow%20do%20transplantacji.pdf?sequence=1> [data dostępu: 17.05.2018].